

Analysis of the Curriculum Status of the First period of Secondary School from the Perspective of paying Attention to the Moral Competences of Fundamental Reform Document of Education (FRDE)

ARTICLE INFO

Article Type

Research Article

Authors

Ali Abbaspour ^{1*}
Mohammad Bayrami Ardi ²
Mohammad Gholipour ³
Somayeh Abbaspour ⁴

How to cite this article

Ali Abbaspour, Mohammad Bayrami Ardi, Mohammad Gholipour, Somayeh Abbaspour In the Effort to Explain the Position of Islamic Education in Iranian Schools (Analysis of the Curriculum Status of the First Secondary School from the Perspective of paying Attention to the Moral Competences of the Documents of the Fundamental Transformation of Education), *Journal of Islamic Life Style Centeredon Health*, 2023:6(4): 701-715.

1. Educator, Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran (Corresponding Author).
2. Educator, Educational Sciences Department, Farhangian University, Tehran, Iran.
3. Educator, Master of Education, Tehran, Iran.
4. Educator, Department of Educational Sciences, Farhangian University of Tehran, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: abaspour276@gmail.com

Article History

Received: 2022/11/02

Accepted: 2023/01/10

ABSTRACT

Purpose: The current research was conducted with the aim of pathologizing the current state of the first secondary school curriculum from the perspective of paying attention to the moral competences of the documents of the fundamental transformation of education.

Materials and methods: research method, combined (mixed) and statistical population including a): official documents related to the fundamental transformation of education and upbringing and researches related to moral education, b): textbooks of the first secondary school in the academic year 2022-2023 c): Curriculum planning specialists of government universities and teachers of Tehran. "Census" method was used to sample the documents, and non-random "targeted" sampling method was used to sample textbooks and select experts. In order to collect the data from the "objectives" and "content" review, the researcher made a content analysis checklist and to collect the data related to the teachers' opinion about "teaching-learning methods" and "evaluation methods" in the mentioned curriculum, from the method "Survey" was used. Also, in order to identify the themes and ethical components of the fundamental transformation documents, the document analysis method was used. The validity (form and content) of the tool was checked and confirmed by experts. The reliability of the questionnaires was also calculated with Cronbach's alpha formula.

Findings: Data analysis using statistical indicators and the results showed that the current situation of moral education in the secondary school curriculum is not appropriate.

Conclusion: In the curriculum of the course, some of the goals and ethical components of the document have been neglected or neglected, and the educational methods and evaluation methods used have not been sufficiently consistent with the criteria of the fundamental document.

Keywords: Moral Education, First Secondary Course, Textbook, Document of Fundamental Transformation of Education and Upbringing.

تحلیل وضعیت برنامه درسی دوره متوسطه اول از منظر توجه به شایستگی‌های اخلاقی موردنظر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

علی عباسپور^{۱*}

آموزشگر گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران،
ایران (نویسنده مسئول).

محمدپیرامی اردی^۲

آموزشگر گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران،
ایران.

محمد قلی پور^۳

آموزشگر، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان تهران،
ایران.

سمیه عباسپور^۴

کارشناس ارشد آموزش و پرورش، تهران، ایران.

دوره، درباره برخی از اهداف و مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر
سندتحول کم توجهی یا بی‌توجهی شده و روش‌های تربیتی و
شیوه‌های ارزشیابی مورد استفاده، از همخوانی کافی با
معیارهای اسناد تحول بنیادین برخوردار نبود.

نتیجه‌گیری: در برنامه درسی دوره، درباره برخی از اهداف
و مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر سندتحول کم توجهی یا
بی‌توجهی شده و روش‌های تربیتی و شیوه‌های ارزشیابی
مورد استفاده، از همخوانی کافی با معیارهای سندتحول بنیادین
برخوردار نبوده است.

کلیدواژه‌ها: تربیت اخلاقی، دوره متوسطه اول، کتاب درسی،
سندتحول بنیادین آموزش و پرورش.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۲۰

* نویسنده مسئول: abaspour276@gmail.com

مقدمه

امروزه جوامع بشری دچار بحران هویت، معنویت و اخلاق
شده‌است. با وجود نقش مؤثر خانواده در تربیت اخلاقی،
نهادینه‌کردن ارزش‌های اخلاقی در وجود افراد، از مهم‌ترین
وظایف نظام‌های آموزشی است. لذا توجه به اخلاقیات و
ارزش‌ها به‌عنوان یک مسئولیت مهم، پیچیده و سنگین از
سوی نظام‌های آموزشی و تربیتی جهان، به‌ویژه در جوامع
دینی قلمداد شده‌است. در کشور ما نیز این موضوع به‌عنوان
هدف کلان نظام تعلیم‌وتربیت، همواره از سوی سیاستگذاران
و برنامه‌ریزان نظام آموزشی مورد توجه جدی قرار گرفته و
در اسناد بالادستی به عنوان هدف کلان نظام تعلیم و تربیت
رسمی و عمومی مورد تأکید قرار گرفته‌است. (۱) توجه ویژه
به اهداف اخلاقی در طرح کلیات نظام آموزش و پرورش،
مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و اهداف دوره‌های
تحصیلی نشان می‌دهد که در سال‌های پس از انقلاب نیز،
تربیت اخلاقی همواره یکی از دغدغه‌های مهم سیاستگذاران
و برنامه‌ریزان آموزشی کشور بوده‌است. سند تحول بنیادین
آموزش و پرورش، به‌مثابه نقشه راه ایجاد تحول راهبردی در
نظام آموزشی کشور، تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی ایران
را در گرو تربیت انسان‌های عالم، متقی، آزاده و اخلاقی
دانسته (۲) و در «ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی» و
بخش‌های مختلف سند مذکور «اخلاق»، محور همه
برنامه‌های تربیتی تلقی شده‌است. (۲) در برنامه‌ریزی ملی
جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۲) نیز از «اخلاق» به عنوان
یکی از شایستگی‌های مورد انتظار برای متریبان در حوزه

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف آسیب‌شناسی وضع موجود
برنامه درسی دوره متوسطه اول از منظر توجه به
شایستگی‌های اخلاقی موردنظر اسناد تحول بنیادین آموزش
و پرورش انجام شد.

مواد و روش‌ها:

روش پژوهش، ترکیبی (آمیخته) و جامعه آماری شامل الف):
اسناد رسمی مرتبط با تحول بنیادین آموزش و پرورش و
پژوهش‌های مرتبط با تربیت اخلاقی، ب): کتاب‌های درسی
دوره متوسطه اول در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ (ج):
متخصصان برنامه‌ریزی درسی دانشگاه‌های دولتی و دبیران
شهر تهران می‌باشد. برای نمونه‌گیری از اسناد، از روش
«سرشماری» و جهت نمونه‌گیری از کتب درسی و انتخاب
صاحب‌نظران، از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی از نوع
«هدفمند» استفاده شد. به‌منظور جمع‌آوری داده‌های حاصل
از بررسی «اهداف» و «محتوا»، از چک لیست تحلیل
محتوای محقق‌ساخته و برای گردآوری داده‌های مربوط به
نظر دبیران درباره «روش‌های یاددهی-یادگیری» و
«شیوه‌های ارزشیابی» در برنامه‌درسی مذکور، از روش
«پیمایشی» استفاده شد. هم‌چنین، به‌منظور شناسایی مضامین
و مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر اسناد تحول بنیادین از روش
تحلیل اسنادی بهره گرفته شد. روایی (صوری و محتوایی)
ابزار، با نظر متخصصان بررسی و تأیید شد. پایایی
پرسشنامه‌ها نیز با فرمول آلفای کرونباخ محاسبه گردید.

یافته‌ها: داده‌ها با استفاده از شاخص‌های آماری تحلیل و نتایج
نشان داد وضعیت موجود تربیت اخلاقی در برنامه درسی
دوره متوسطه مناسب نمی‌باشد. به‌گونه‌ای که در برنامه‌درسی

توجه به محوریت مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر اسناد تحولی در کتاب‌های درسی انجام شده‌اند. برای نمونه افضل‌خانی (۶) در پژوهشی با عنوان تحلیل محتوای کتاب‌های تفکر و سبک زندگی دوره متوسطه اول از منظر تربیت اخلاقی چنین نتیجه گرفت که در محتوای کتب مذکور، نسبت به برخی از مؤلفه‌های تربیت اخلاقی کج‌توجهی شده است. نوری و همکاران در پژوهشی میزان همخوانی برنامه‌مدرسی معارف اسلامی آموزش و پرورش ایران با اهداف سند تفصیلی برنامه‌مدرسی ملی بررسی و به این نتیجه رسیدند که عناصر تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاقی به‌ترتیب ۱۹/۷۹ درصد، ۲۷/۸۹ درصد، ۳۳/۹۸ درصد، ۱۳/۱۷ درصد و ۵/۱۷ درصد فراوانی و بیشترین ضریب اهمیت مربوط به عنصر ایمان و کمترین آن مربوط به عنصر اخلاق بود.

تقوی نژاد (۶) در پژوهشی به تحلیل محتوای کتاب پیام‌های آسمان دوره متوسطه اول پرداخت و نتیجه گرفت که میزان توجه به مؤلفه‌های اخلاقی مندرج در اهداف مصوب، به ترتیب ۴۷ و ۳۷ درصد، و در تصاویر کتاب پیام‌های آسمان پایه‌های هفتم و نهم به ترتیب ۲۳ درصد و ۱۰ درصد بوده‌است. در پژوهشی دیگری شجاعی‌فرد (۷) میزان توجه به مؤلفه‌های اخلاقی را در کتب ادبیات فارسی دوره متوسطه اول بررسی و نتیجه گرفت که در کتاب یادشده در پایه‌های هفتم و هشتم به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی کج‌توجهی شده‌است. نتایج پژوهش‌های دراماتی با عنوان بررسی مقوله‌های تربیت اخلاقی در کتب هدیه‌های آسمانی و قرآن پایه‌های سوم تا پنجم ابتدایی پرداخت نشان داد: در کتاب‌های یادشده به مسئله تربیت اخلاقی به‌طور جدی و علمی پرداخته نشده و از شیوه‌های متناسب با رده سنی متربیان دوره برای ارتقای شناخت و نگرش اخلاقی و التزام به آموزه‌های اخلاقی در آنان، کمتر بهره گرفته شده‌است.

دسته دوم، پژوهش‌هایی است که به بررسی محتوای اخلاقی در کتب مرتبط پرداخته و در پایان الگویی برای برنامه درسی تربیت اخلاقی دوره موردنظر ارائه نموده‌اند، که اغلب این پژوهش‌ها در دوره متوسطه اول انجام نشده است. برای نمونه، افکاری (۸) در پژوهشی پس از بررسی کتاب‌های منتخب دوره ابتدایی از نظر توجه به رویکردهای اخلاقی، نتیجه گرفت که در این کتاب‌ها به مسئله تربیت اخلاقی به‌طور جدی و علمی پرداخته نشده و محتوای کتب یادشده برای تربیت اخلاقی دانش‌آموزان مناسب نبوده‌است. وی در پایان نیز الگویی برای برنامه‌مدرسی تربیت اخلاقی دوره ابتدایی پیشنهاد نموده‌است. حسنی (۱۲) نیز در پژوهشی الگوی تربیت اخلاقی در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی را بررسی و در پایان «اصول راهنما برای برنامه‌مدرسی تربیت اخلاقی

تربیت و یادگیری «حکمت و معارف اسلامی»^۱ یادشده است که در تمام حوزه‌های یادمگانه، باید مورد توجه قرار گیرد. (۱)

از آنجا که، در نظام آموزشی کشور، بیشترین فعالیت‌ها و تجارب تربیتی دانش‌آموز و معلم، بر محور «برنامه‌های درسی» سازماندهی و در سطح مدرسه و کلاس به فراگیران عرضه می‌شود (۳)، محتوای مرتبط با «اخلاق» نیز مانند هر محتوای دیگری، نیازمند ابزاری مناسب برای ارائه به متربیان می‌باشد. کتاب درسی^۲ سنتی‌ترین رسانه‌ای است که از طریق آن، محتوای برنامه‌های درسی به صورت مکتوب ارائه و فعالیت‌ها و تجارب یادگیرندگان، بر محور آن سازماندهی می‌شود. (۴)

به سبب وجود پیوند وثیق بین ارزش‌های دینی و اخلاقی، معمولاً مضامین مرتبط با «تربیت اخلاقی» در نظام آموزشی ما، قالب برنامه‌مدرسی «تعلیم و تربیت اسلامی» به دانش‌آموزان دوره‌های مختلف عرضه می‌گردد. در دوره متوسطه اول نیز کتاب «پیام‌های آسمان» به‌عنوان بستر تخصصی مناسب برای ارائه محتوای اخلاقی به دانش‌آموزان دوره در نظر گرفته شده‌است. زیرا «این درس با مأموریت تربیت اخلاقی و ارزشی در نظام تربیت رسمی و عمومی، ارتباط استواری دارد» (۱). با این حال، در کنار کتاب یادشده، مضامین مرتبط با اخلاق در محتوای کتاب‌های مختلف به دانش‌آموزان عرضه می‌شود. از این‌رو، اگر محتوای کتاب‌های درسی از هماهنگی کافی و همسویی لازم با اهداف کلی و جزئی نظام برخوردار نباشد [و از روش‌های مناسب برای تدریس و ارزشیابی استفاده نشود]، نمی‌توان نسبت به تحقق اهداف مورد انتظار امیدی داشت. چرا که، موفقیت نظام‌های آموزشی در گرو هماهنگی اجزای متشکله با یکدیگر و همسویی آن‌ها در جهت تحقق اهداف و تناسب آن با ویژگی‌های خاص مخاطبان آموزشی است (۱۳). از این‌رو، بررسی وضعیت موجود تربیت اخلاقی در برنامه درسی دوره برای اطمینان از میزان تحقق اهداف اخلاقی از طریق تحلیل محتوای کتب درسی به‌عنوان بستر ارائه و مطابقت شیوه‌های تربیتی و روش‌های ارزشیابی با اهداف اخلاقی و نقش دبیران، به‌عنوان عوامل تحقق اهداف اخلاقی، تصویری دقیق از میزان تناسب برنامه‌های درسی مرتبط با مفاد اسناد تحولی و توجه به حیطه‌های پنهان و مغفول برنامه‌های درسی فراهم می‌آورد.

صرفنظر از تحقیقات انجام‌شده قبل از تصویب اسناد تحول بنیادین آموزش و پرورش، پژوهش‌های مرتبط را می‌توان در دو دسته تقسیم نمود. دسته‌ای که صرفاً به بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های اخلاقی در محتوای کتب موردنظر بدون

^۲. Textbook

^۱. در برنامه درسی ملی اخلاق از موضوعات مرتبط با حوزه «حکمت و معارف اسلامی است.

به عبارت دیگر، پس از بررسی مبانی نظری و پیشینه پژوهش‌های مرتبط از روش تحلیل اسنادی برای شناسایی مضامین و مولفه‌های اخلاقی از مندرج در مفاد سند تحول بنیادین سپس از روش مصاحبه با خبرگان (متخصصان برنامه‌ریزی درسی) برای تدوین چکلیست تحلیل محتوا و اعتبارسنجی شاخص‌های مرتبط با بررسی عناصر اهداف، محتوا، شیوه‌های تربیتی و روش‌های ارزشیابی در برنامه درسی دوره بهره گرفته شد. همچنین برای تحلیل محتوای کتب موردنظر از چک لیست تحلیل محتوا و برای گردآوری نظردبیران مربوط درباره کم و کیف روش‌های یاددهی-یادگیری (تربیتی) و شیوه‌های ارزشیابی از روش پیمایشی استفاده شد و در پایان نیز داده‌های حاصل با استفاده از روش‌های آماری مناسب تحلیل گردید.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش شامل الف): اسناد رسمی مرتبط با تحول بنیادین آموزش و پرورش ب): متخصصان برنامه‌ریزی درسی دانشگاه‌های دولتی، ج): کتاب‌های درسی دوره متوسطه اول چاپ سال ۱۴۰۰ و د): دبیران دوره متوسطه اول شهر تهران می‌باشد. به منظور نمونه‌گیری ابتدا، ۳ جلد از اسناد تحولی، (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، مبانی نظری تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی و برنامه‌ریزی ملی) به منظور شناسایی مضامین و مولفه‌های اخلاقی با روش سرشماری انتخاب و سپس ۱۵ نفر از صاحب‌نظران حوزه تعلیم و تربیت به روش نمونه‌گیری هدفمند و با رویکرد اشباع نظری^۲ جهت اعتباربخشی به شاخص‌های مرتبط انتخاب گردید. در گام سوم به منظور «بررسی وضعیت موجود تربیت اخلاقی در برنامه‌ریزی دوره متوسطه اول»، ۹ جلد از کتاب‌های منتخب پایه‌های هفتم تا نهم (پیام‌های آسمان (۳ جلد)، فارسی (۳ جلد) و مطالعات اجتماعی (۳ جلد)) با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و در پایان، ۴۵ نفر از دبیران درس منتخب، برای نظرخواهی درباره شاخص‌های مرتبط با روش‌های یاددهی-یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای طبقه‌ای انتخاب شدند.

ابزار گردآوری اطلاعات، روایی و پایایی

در این پژوهش، برای شناسایی مولفه‌های اخلاقی مندرج در اسناد تحولی از سیاهه تحلیل مضمون، به منظور تحلیل محتوای کتاب‌های درسی از چک لیست محقق ساخته استفاده شد. جهت اطمینان از روایی^۳ (صوری و محتوایی)، پرسشنامه‌ها توسط صاحب‌نظران بررسی و مورد تأیید

بیشتری که سبب توسعه، تعدیل یا اضافه شدن به تئوری موجود گردد، به

پژوهش وارد نشود. (رنجبر و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۴۵)

3. validity

متناسب با اسناد بالادستی با تأکید بر دوره ابتدایی» را طراحی و ختم‌شده‌های حاکم بر تدوین در هر یک از عناصر برنامه درسی را به صورت الگویی ارائه نموده است.

عباسی (۱۰) در پژوهشی با عنوان «طراحی الگوی برنامه درسی تربیت اخلاقی در آموزش عالی بر مبنای آموزه‌های اخلاقی قرآن کریم و تفسیرالمیزان» عناصر هدف، محتوا، روش‌های تربیت اخلاقی، نقش معلم، فضا و ارزشیابی را در الگوی پیشنهادی تبیین نموده است.

از آنجا که سند تحول بنیادین آموزش و پرورش برای تحول در نظام تعلیم و تربیت ایران تدوین شده است، لذا به بررسی پیشینه پژوهش‌های داخلی مرتبط در این خصوص کفایت شده و در پژوهش حاضر از بررسی پیشینه پژوهش‌های خارجی به دلیل ماهیت موضوع اجتناب؛ و تلاش گردید با بررسی میزان توجه کتب درسی مرتبط دوره به مضامین اخلاقی موردنظر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، وضعیت موجود شیوه‌های تربیتی و روش‌های ارزشیابی مورد استفاده در فرایند تربیت اخلاقی متریبان در دوره متوسطه اول بررسی شود تا ضمن ارائه نمای کلی از وضعیت موجود، برنامه‌ریزان درسی را در تدوین راهنمای برنامه‌ریزی، مؤلفان کتاب‌های درسی را در انتخاب محتوای مرتبط با مضامین اخلاقی موردنظر سند تحول بنیادین و معلمان را در انتخاب روش‌های تربیتی و شیوه‌های ارزشیابی مناسب یاری نماید.

سوالات پژوهش

- ۱) میزان توجه به اهداف تربیت اخلاقی در برنامه‌ریزی دوره متوسطه اول چگونه است؟
- ۲) میزان توجه به محتوای اخلاقی در برنامه‌ریزی دوره متوسطه اول چگونه است؟
- ۳) روش‌های یاددهی-یادگیری (تربیتی) در برنامه‌ریزی تربیت اخلاقی دوره متوسطه اول چگونه است؟
- ۴) شیوه‌های ارزشیابی در برنامه‌ریزی تربیت اخلاقی دوره متوسطه اول چگونه است؟

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر به روش ترکیبی^۱ (آمیخته) انجام شده است. زیرا از روش‌های کیفی و کمی در پژوهش بهره گرفته شد. بدین ترتیب که به منظور بررسی وضعیت موجود «اهداف» و «محتوای اخلاقی» در برنامه‌ریزی دوره از روش «تحلیل محتوای کمی» و برای ارزیابی نظر دبیران منتخب درباره «روش‌های یاددهی-یادگیری» و «شیوه‌های ارزشیابی»، از روش «پیمایشی» و برای شناسایی مضامین و مولفه‌های اخلاقی موردنظر سند تحول از تحلیل اسنادی و استفاده شد.

1. Mixed Method Research

۲. اشباع نظری رویکردی است که در پژوهش‌های کیفی برای تعیین کفایت نمونه‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد و زمانی رخ می‌دهد بطوری که داده

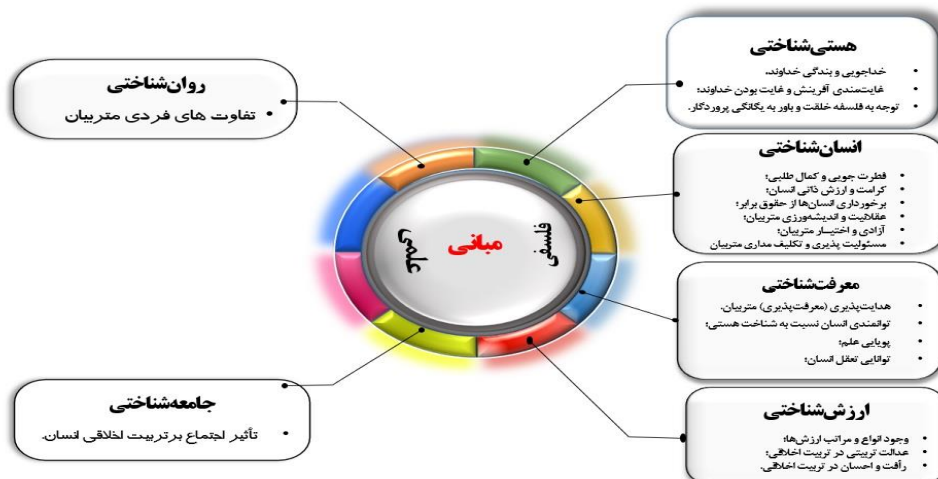
اخلاقی مندرج در کتاب‌های درسی دوره، روش‌های یاددهی-یادگیری (تربیتی) و شیوه‌های ارزشیابی مورد استفاده دبیران در برنامه‌های درسی دوره متوسطه اول می‌باشد. بدین منظور، پس از بررسی مبانی علمی و فلسفی تربیت رسمی و عمومی، اصول و عناصر چهارگانه اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی-یادگیری و شیوه‌های ارزشیابی در برنامه درسی تربیت اخلاقی بر اساس سند تحول بنیادین آموزش‌وپرورش به شرح ذیل مشخص گردید. اهداف، گزاره‌های تجویزی برآمده از مبانی نظری تربیت رسمی و عمومی است که اصول بر مبنای همان گزاره‌های توصیفی و تجویزی و عناصر چهارگانه نیز بر مبنای اصول استنتاج شده است. مبانی برنامه‌درسی تربیت اخلاقی که از مبانی نظری تربیت در نظام تعلیم‌وتربیت رسمی عمومی (۱۱) و به روش قیاسی استنتاج شده است، در دو بخش «مبانی فلسفی» و «مبانی علمی» در نمودار زیر ارائه شده است.

قرارگرفت. پایایی ابزار نیز، با فرمول آلفای کرونباخ محاسبه و نتیجه محاسبه پایایی پرسشنامه تحلیل محتوا و پرسشنامه مربوط به اعتبارسنجی الگو (α=۰/۸۶) بدست آمد.

روش تحلیل داده‌ها

برای تجزیه‌وتحلیل داده‌های کیفی، از روش توصیفی-تفسیری بهره گرفته شد. به این ترتیب که، پس از استخراج مضامین اخلاقی از محتوای سند تحول بنیادین و دست‌بندی آن‌ها، داده‌ها از طریق کدگذاری باز، محوری و انتخابی تجزیه‌وتحلیل و سپس مضامین کلان نام‌گذاری و برای تحلیل داده‌های مربوط به نظرات دبیران و نتایج مربوط به پرسشنامه‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، درصد فراوانی) استفاده شد.

بررسی وضعیت موجود تربیت اخلاقی در دوره متوسطه اول مستلزم تعیین عناصر اصلی در برنامه درسی دوره و تعیین وضعیت مطلوبی بود که سند تحول بنیادین آموزش و پرورش برای چنین ماموریتی تدوین شده است. منظور از وضعیت موجود در برنامه درسی تربیت اخلاقی، مضامین

نمودار ۱- مبانی فلسفی و علمی منتج از مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران

چهارچوب عناصر اصلی برنامه‌درسی یاددهی را تعیین می‌کند. عناوین اصول یاددهی در نمودار ۲ ذکر شده است.

اصول حاکم بر برنامه‌درسی تربیت اخلاقی که از مبانی تربیت اخلاقی استنتاج شده، به منزله راهنمای عمل و معیاری است که چگونگی تحقق غایت تربیت اخلاقی را مشخص و

نمودار ۲- اصول حاکم بر برنامه درسی تربیت اخلاقی دوره متوسطه اول (منتج از مبانی نظری تحول بنیادین)

روش‌های یاددهی-یاددهی (تربیتی) تربیت اخلاقی در برنامه‌ریزی دوره متوسطه اول

روش‌های تربیتی در تربیت اخلاقی، عنصر مهمی است که رویکرد معلم را در دستیابی به اهداف تربیتی نشان می‌دهد. روش‌ها با تکیه بر اصول، می‌توانند چگونگی آغاز، روند و برآیند فعالیت‌های تربیتی را تبیین کنند و در جای خود تحقق بخش بینش‌ها، خواسته‌ها و دستورالعمل و ارزش‌های تربیتی باشند. در یک دسته‌بندی کلی، روش‌ها به سه دسته ایجاد، اصلاحی و اقتضایی تقسیم می‌شوند. منظور از روش‌های ایجاد، ایجاد یک رفتار تازه، یا تداوم و تثبیت رفتارهای درست و هدف از روش‌های اصلاحی، حذف یا کاهش یک رفتار ناپسند و مقصود از روش‌های اقتضایی، روش‌هایی هستند که بنابر اقتضا و شرایط، در هر دو جنبه کارایی دارند. برخی از روش‌های یاددهی-یادگیری که بر اساس چارچوب، اصول و معیارهای برنامه‌ریزی ملی جمهوری اسلامی ایران، طراحی شده، به‌اجمال در جدول زیر ارائه می‌گردد:

هدف از «ارزشیابی» در برنامه‌ریزی تربیت اخلاقی، تعیین سطح شایستگی‌های اخلاقی مور دنظر در «رفتار» متریان و اصلاح و بهبود فرایند یاددهی-یادگیری است. «ارزشیابی مستمر» به‌عنوان مناسب‌ترین نوع ارزشیابی برای تعیین سطح شایستگی‌ها و توانمندی‌های اخلاقی و دستیابی به «هویت اخلاقی» متریان در نظر گرفته می‌شود. ارزشیابی مستمر در صورتی که با مشاهده پدیدارشناسانه عملکرد در موقعیت‌های واقعی، ارائه تکالیف عملکردی و مبتنی بر حل مسئله و ایجاد موقعیت مناسب برای ارزشیابی از امور اخلاقی همراه شود، متریان را برای ارتقای شایستگی‌های اخلاقی، با مشارکت آنان یاری می‌نماید.

یافته‌ها

نتایج بررسی سؤال اول پژوهش

تحلیل داده‌های حاصل از بررسی میزان توجه به اهداف اخلاقی دوره در کتاب‌های منتخب نشان داد که از مجموع ۲۰ هدف اخلاقی مور دنظر در کتاب پیام‌های آسمان پایه‌های هفتم، هشتم و نهم به ترتیب، به ۱۵، ۱۱ و ۱۲ هدف توجه و به ترتیب به ۵، ۹ و ۸ هدف از اهداف توجه نشده‌است. بررسی اهداف اخلاقی مور دنظر در کتاب مطالعات اجتماعی دوره نیز نشان داد به ترتیب به ۱۱، ۹ و ۱۱ هدف از اهداف مور دنظر در پایه‌های هفتم، هشتم و نهم توجه و به ترتیب به ۹، ۱۱ و ۹ هدف بی‌توجهی شده‌است. بررسی اهداف اخلاقی در کتاب فارسی نیز نشان داد که از مجموع ۲۰ هدف اخلاقی مور دنظر، به ترتیب، به ۱۱، ۱۱ و ۱۱ هدف در پایه‌های هفتم، هشتم و نهم، توجه و به سایر اهداف توجهی نشده‌است. توزیع فراوانی اهداف اخلاقی در پایه‌های مختلف نشان داد که «راست‌گویی، امانت‌داری و رازداری»، «سادمزیستی و اخلاص»، «وفای به عهد»، «تلاش برای جلب رضای

رویکرد کلی حاکم بر برنامه‌ریزی تربیت اخلاقی، رویکرد «فطرت‌گرایی توحیدی» به معنای زمینه‌سازی جهت شکوفایی فطرت الهی دانش‌آموزان از طریق درک و اصلاح مداوم موقعیت آنان در راستای دستیابی به‌مراتبی از حیات طیبه است. بدین معنی که یعنی تربیت از فطرت آغاز می‌شود و در مسیر فطرت و به‌سوی مقصد فطرت پیش می‌رود. براین اساس، نظام آموزشی از طریق برنامه‌ریزی، شرایط، امکانات و بستر لازم را جهت شکوفایی فطرت الهی-اخلاقی متریان را فراهم می‌نماید (۱۲). با عنایت به لزوم انطباق راهنمای برنامه‌های درسی با برنامه‌ریزی ملی، رویکرد مطلوب در سازماندهی محتوای مرتبط با تربیت اخلاقی، رویکرد تفکیکی است بنحوی که در این رویکرد، «اخلاق» به‌عنوان یک ماده درسی مستقل در برنامه‌ریزی گنجانده می‌شود.

حوزه‌های تربیت و یادگیری مرتبط در برنامه‌ریزی ملی، حدود محتوایی، روش‌ها، فرآیندها، و عناصر کلیدی یادگیری حوزه اخلاق را روشن می‌سازند. اخلاق، ذیل حوزه «حکمت و معارف اسلامی» است و با حوزه‌های دیگر ارتباط دارد. معارف قابل طرح در این حوزه در سه دسته «اعتقادات»، «احکام» و «اخلاق» ارایه می‌شود که موضوعات مرتبط با اخلاق، در حد شناخت مسائل و موضوعات اصلی اخلاقی و التزام به آن و نقش محوری آن در تکوین شخصیت انسان با توجه به مسایل و چالش‌های اخلاقی روز (حکمت عملی) است. (۱۳)

در مبانی نظری تحول بنیادین، هدف از تربیت «آمادگی متریان برای تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد» از طریق کسب شایستگی‌ها بر اساس نظام معیار اسلامی بیان شده‌است (۲). هدف‌گذاری از منظر اسناد تحول بنیادین، تابع الگوی هدف‌گذاری برنامه‌ریزی ملی است. بر این اساس، ابتدا با توجه به هدف کلی و اهداف ساحت اخلاقی دوره، ارزش‌های اساسی اخلاقی از سند تحول بنیادین استخراج و به‌صورت شایستگی‌های اخلاقی مورد انتظار مشخص می‌گردد. بنحوی که «اخلاق» در مرکز ثقل اهداف و همسو با عناصر دیگر، ارتباطات متریان را در چهار عرصه «خود»، «خدا»، «خلق» و «خلقت» به‌صورت بهم پیوسته و با محوریت «ارتباط با خدا» و در شبکه‌های مفهومی مرتبط و به‌هم‌تنیده تبیین و متناسب با نیازها و شرایط متریان، سایر عناصر را تقویت و تعمیق می‌نماید.

محتوا به مجموعه مفاهیم، مهارت‌ها و گرایش‌هایی اطلاق می‌شود که برنامه‌ریزان آن را انتخاب و سازماندهی می‌کنند و تعامل یاددهی-یادگیری معلم و شاگرد آن را تولید می‌کند (۱۴). منظور از محتوا، مضامین اخلاقی و ارزش‌های اساسی است که در قالب برنامه‌ریزی قصدشده در معرض تجارب یادگیری متریان قرار می‌گیرد. (۹)

و قانون» و «استکبارستیزی و دفاع از محرومان» در هیچ‌یک از پایه‌ها موردتوجه قرار نگرفته است. (جدول ۱)

«الهی»، «ارزشمند دانستن علم، عالم و علم‌آموزی»، «تلاش برای استقلال، حفظ وحدت ملی» و «کمک به دیگران و تلاش در رفع ضعف‌های آنان» در هر سه پایه موردتوجه قرار گرفته است، با این حال، «شجاعت»، «عفت» و «نظم

جدول ۱. نتایج تحلیل اهداف اخلاقی در کتاب‌های منتخب دوره متوسطه اول

ردیف	اهداف اخلاقی	پایه			هفتم			هشتم			نهم		
		ماده درسی	پایه	پایه	پایه	پایه	پایه	پایه	پایه	پایه	پایه	پایه	
۱	راستگوار، امانت‌دار و رازنگهدار است.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۲	در برابر نعمات خدا و زحمات دیگران قدرشناسی می‌کند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۳	فردی شجاع، عقیف و پاکدامن است.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۴	فردی عادل و منصف است.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۵	کرامت و عزت نفس دارد.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۶	فردی باتقوا و خویشاوند است و از دروغ، غیبت و اسراف دوری می‌کند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۷	فردی ساده زیست و بااخلاص است.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۸	به عهد خود وفا می‌کند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۹	صبور، فداکار، متواضع و باگذشت است.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۰	برای کسب رضایت خداوند تلاش می‌کند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۱	عالم، علم‌آموزی و یادگیری مادام‌العمر را ارزشمند می‌داند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۲	تلاش می‌کند از رفتار بی‌بهره‌ها و ائمه اطهار الگو بگیرد.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۳	به صلح و ارحام و نیکی به خویشاوندان اهمیت قابل است.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۴	اطاعت از والدین و احترام به بزرگترها (معلم و سایر کارکنان مدرسه) را وظیفه می‌داند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۵	به پیشرفت کشور خود و هم‌وطنانش اهمیت می‌دهد و استقلال و یکپارچگی ملی را با ارزش می‌داند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۶	برای محیط زیست و حفظ پدیده‌های خلقت تلاش می‌کند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۷	برای حفظ نظم و قانون، رعایت حقوق و ایفای مسئولیت‌های فردی و اجتماعی تلاش می‌کند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۸	ارزش وقت را می‌داند و برای کسب روزی حلال تلاش و از بیکاری و تنبلی دوری می‌کند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۱۹	استکبارستیزی و دفاع از محرومان و مستضعفان را ارزشمند می‌داند.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
۲۰	به دیگران کمک می‌کند و در رفع ضعف‌های آنها می‌کوشد.	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	تعداد اهداف توجه‌شده	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱	

هشتم، مؤلفه‌های «صداقت و امانت»، «قدرشناسی»، «وفای به عهد»، «کسب رضای الهی» و «علم‌آموزی و نظم‌پذیری و قانونمندی» هرکدام صرفاً با «۱» و مؤلفه‌های «تقوا و خویشاوندی» و «پرهیز از اسراف» با ۱۰ فراوانی به ترتیب، کمترین و بیشترین توجه را به خود اختصاص داده‌اند. با این حال، به مؤلفه‌های «اخلاص و سادگی»، «صله رحم»، «اطاعت از والدین و بزرگترها» و «حفظ محیط‌زیست» و «استکبارستیزی» در این کتاب توجهی نشده است. در کتاب پایه نهم نیز «کرامت نفس»، «وقت‌شناسی» و «کسب روزی حلال» صرفاً با «۱» فراوانی، کمترین و مؤلفه‌های «صبر، گذشت، ایثار و تواضع» با «۱۱» فراوانی، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است. این درحالی است که به مؤلفه‌های «سادگی و اخلاص»، «وفای به عهد»، «کسب رضای الهی»، «علم‌آموزی»، «حفظ محیط‌زیست و پدیده‌های طبیعی» در این کتاب بی‌توجهی شده است.

نتایج بررسی سؤال دوم پژوهش

تحلیل داده‌های حاصل از بررسی مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر سند تحول بنیادین در محتوای کتاب‌های منتخب، نشان داد که در کتاب پیام‌های آسمان پایه‌های هفتم، هشتم و نهم به ترتیب ۴۵، ۳۶ و ۴۲ و در مجموع ۱۲۳ مرتبه به مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر سند تحول اشاره شده است. اختلاف مشاهده‌شده در بین فراوانی مؤلفه‌ها در کتاب یادشده نشان داد که سطح توجه به مؤلفه‌های اخلاقی در پایه‌های مختلف، مناسب نیست. به‌نحوی که در کتاب پایه هفتم مؤلفه‌های «صبر، گذشت، ایثار و تواضع» با ۲۵ و «کسب رضای الهی» و «صله ارحام و نیکی به خویشاوندان» صرفاً با «۱» فراوانی، به ترتیب از بیشترین و کمترین میزان برخوردارند. در این میان، به مؤلفه‌های «تلاش برای حفظ محیط‌زیست و پدیده‌های خلقت» و «استکبارستیزی و دفاع از محرومان» در کتاب مزبور توجه نشده است. از مجموع ۳۶ مؤلفه اخلاقی شناسایی‌شده، در کتاب پایه

بررسی داده‌های مربوط به کتاب فارسی دوره بیانگر آن است که در پایه‌های هفتم هشتم و نهم به ترتیب ۲۲، ۳۶ و ۵۰ مرتبه و در مجموع ۱۰۸ مرتبه به مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر اشاره شده است. تحلیل داده‌ها همچنین نشان داد که مؤلفه‌های «استقلال و یکپارچگی ملی» با ۲۴ فراوانی و «وفای به عهد» با ۱۸ فراوانی بیشترین و مؤلفه‌های «صبر، گذشت و فداکاری» و «حفظ محیط زیست» به ترتیب کمترین فراوانی را در کتاب یاد شده، دارا می‌باشد. این در حالی است که این کتاب نیز به مانند مطالعات اجتماعی از مؤلفه‌های «استکبارستیزی»، «حفظ نظم و قانون و انجام تکالیف و مسئولیت‌ها» غفلت شده است. بررسی محتوای کتب منتخب دوره همچنین نشان داد که بین مضامین ارائه شده در کتاب‌های مختلف دوره ارتباط عمودی و افقی مناسبی وجود ندارد. به طوری که مضامین اخلاقی مشترک زیادی بین کتاب‌های موردنظر با کتاب‌های دیگر آن پایه و همچنین بین مضامین اخلاقی ارائه شده در کتاب‌های درسی موردنظر در پایه‌های مختلف ملاحظه نمی‌شود. از منظر سازماندهی محتوا نیز با آن که بر سازماندهی مستقل محتوا در حوزه مرتبط با اخلاق^۱ تاکید شده است، باین حال، در کتاب‌های درسی، از روش تلفیقی برای ارائه محتوای اخلاقی، استفاده شده است. (جدول ۲)

تحلیل داده‌های مربوط به کتاب مطالعات اجتماعی نشان داد که در محتوای کتاب یاد شده در پایه‌های هفتم، هشتم و نهم به ترتیب ۳۳، ۳۵ و ۶۹ مرتبه و در مجموع ۱۳۷ مرتبه به مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر توجه شده است. به طوری که، مؤلفه‌های «توجه به محیط زیست و حفظ پدیده‌های خلقت» با ۲۱، «وفای به عهد» با ۱۳ و «عدالت و انصاف» با ۱۲ فراوانی بیشترین توجه و «تقوا و خویشن‌داری» و «صله ارحام و نیکی به خویشاوندان» به ترتیب صرفاً با «۱» فراوانی کمترین توجه را به خود اختصاص داده است. در این میان، به مؤلفه‌های «وقت‌شناسی»، «کسب روزی حلال»، «استکبارستیزی»، «تقوا و خویشن‌داری» در کتاب مذکور توجهی نشده است. نکته حایز اهمیت، تعداد مؤلفه‌های اخلاقی در کتاب موردنظر است که تنها ۳۳ مورد را شامل می‌شود، در حالی که در کتاب پایه نهم، این تعداد ۶۹ مورد می‌باشد. این موضوع هر چند از یکسو بیانگر سیر صعودی ارائه مؤلفه‌های اخلاقی در پایه هفتم نسبت به پایه نهم می‌باشد، اما، مقایسه اختلاف فراوانی بین مؤلفه‌های اخلاقی مطرح شده در کتاب پایه‌های هفتم و هشتم، بیانگر اختلاف در توزیع فراوانی مؤلفه‌های اخلاقی در پایه‌ها و توجه نامتوازن به مؤلفه‌های اخلاقی در کتاب مطالعات اجتماعی است.

جدول ۲: نتایج کلی تحلیل محتوای کتاب‌های منتخب دوره، از منظر توجه به مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر سند تحول بنیادین

پایه	کتاب درسی	پیامهای آسمان								
		مطالعات اجتماعی			فارسی			فارسی		
ردیف	مؤلفه اخلاقی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی	فراوانی
۱	قدرشناسی از خداوند و مخلوقات او	۱	۲	۱	-	-	۲	۲	۱	۴
۲	شجاعت، عفت پاکداین	۳	۴	۲	-	-	۳	۲	۱	۴
۳	عدالت و انصاف	۲	۲	۱۱	-	-	۲	-	-	۲
۴	عزت و کرامت نفس	۳	۱	۱	۲	۱	۲	۱	-	۳
۵	تقوا، خویشن‌داری و پرهیز از دروغ، غیبت و اسراف	۵	۱۰	۴	-	-	۴	-	-	۵
۶	ساده زیستی و اخلاص	۲	-	-	۲	۱	-	۱	۱	۲
۷	وفای به عهد	۱	۱	-	-	-	-	۱۳	۱	۱۱
۸	صبر، فداکاری، تواضع و گذشت	۷	۷	۱۱	-	-	۵	-	-	۷
۹	تلاش برای جلب رضای الهی	-	۱	-	-	-	-	۱۰	۱	۷
۱۰	ارزشمنداندستن علم‌المو علم‌آموزی	۳	۱	-	-	-	۶	۱	۳	۱
۱۱	سمی در الگوگیری از پیامبران و ائمه اطهار	۲	-	۲	-	-	۹	۱	۵	-
۱۲	صله ارحام و نیکی به خویشاوندان	۱	-	-	-	-	-	-	-	-
۱۳	اطاعت از والدین و احترام به بزرگترها	۲	-	۲	-	-	۱۱	۲	۳	-
۱۴	تلاش برای استقلال، حفظ وحدت ملی	-	-	۳	-	-	۶	-	۴	۱۱
۱۵	احترام به محیط زیست و حفظ پدیده‌های خلقت	-	-	-	-	-	۱۱	۱	۹	-
۱۶	رعایت نظم، قانون، حقوق و مسئولیت پذیری	۲	۱	۶	-	-	۷	۲	-	-
۱۷	وقت شناسی، کسب روزی حلال و تلاش مستمر	۲	۵	۱	-	-	-	-	-	۴
۱۸	استکبارستیزی دفاع از محرومان و مستضعفان	-	-	-	-	-	-	-	-	-
۱۹	جمع فراوانی (به تفکیک کتب)	۴۵	۳۶	۴۲	۳۳	۳۵	۶۹	۲۲	۳۶	۵۰
۲۰	جمع کل فراوانی کتب پایه‌ها	۱۲۳				۱۳۷			۱۰۸	

۱ - حوزه حکمت و معارف اسلامی

نتایج بررسی سوال سوم پژوهش

تحلیل داده‌های حاصل از ارزیابی شاخص‌های مرتبط با روش‌های یاددهی-یادگیری (تربیتی) در برنامه‌های دوره حاکمی است از نظر دبیران، توجه به شاخص‌ها در روش‌های تدریس مورد استفاده در برنامه‌های تدریس، متفاوت است. بطوری-که از نظر ۵۳ درصد از دبیران «توجه به خلاقیت در روش‌های تربیتی» در برنامه‌های پیام‌های آسمان، در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» و ۴۷ درصد بقیه آن را در حد «متوسط» و «پایین‌تر» ارزیابی کرده‌اند. توجه به شاخص‌های یاددهی از نظر دبیران دروس مطالعات اجتماعی و فارسی به ترتیب ۳۳ و ۴۲ درصد ارزیابی شده‌است. بررسی داده‌های مربوط به «تناسب روش‌ها با تجارب قبلی شاگردان» نیز نشان داد، تنها ۳۴ درصد از نظر دبیران منتخب پیام‌های آسمان، ۴۰ درصد از دبیران مطالعات اجتماعی و ۴۸ درصد از دبیران درس فارسی، هماهنگی روش‌های تربیتی مورد استفاده در فرایند یاددهی-یادگیری را با تجارب قبلی متریبان در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» و بقیه این میزان را در حد «متوسط و پایین‌تر» دانسته‌اند. در این میان، مطالعات اجتماعی با ۴۸ درصد از بالاترین و پیام‌های آسمان با ۳۴ درصد از پایین‌ترین میزان برخوردار است. ۳۳ درصد از دبیران پیام‌های آسمان و ۵۳ درصد از دبیران مطالعات اجتماعی و ۷۰ درصد از دبیران، درس فارسی «توجه به مهارت‌های فراشناخت در روش‌های انتخابی» را در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. تحلیل داده‌های مربوط به شاخص «تناسب روش‌های انتخابی با اصول حاکم بر برنامه‌های آموزشی ملی» نشان داد که ۴۷ درصد از دبیران پیام‌های آسمان، ۵۳ درصد از دبیران مطالعات اجتماعی و ۵۳ درصد از دبیران درس فارسی توجه به شاخص یاددهی را مناسب و بقیه، این میزان را نامناسب ارزیابی نموده‌اند. از نظر «تناسب روش‌های تربیتی با اهداف پیش‌بینی شده» نیز بررسی داده‌ها از توجه «خیلی زیاد» و «زیاد» ۴۷ درصد از دبیران پیام‌های آسمان، ۶۶ درصد از دبیران مطالعات اجتماعی و ۱۸ درصد از دبیران درس فارسی توجه به شاخص یاددهی دارد. در این میان، ارزیابی نظر دبیران درس فارسی قابل‌تأمل است. تحلیل داده‌های مربوط به شاخص «تناسب روش‌های تربیتی با علائق، نیازها و ویژگی‌های متریبان» بیانگر توجه «خیلی-زیاد» و «زیاد» ۲۰ درصد از دبیران پیام‌های آسمان،

۶۰ درصد از دبیران مطالعات اجتماعی و ۵۳ درصد از دبیران درس فارسی به شاخص یاددهی در روش‌های تدریس مورد استفاده در برنامه‌های دوره می‌باشد. ارزیابی نظر دبیران درباره «تناسب روش‌های پیشنهادی با فرصت‌های تربیتی شایستگی‌محور» نیز نشان داد که به‌طور میانگین، تنها ۲۶ درصد از نظر دبیران منتخب، توجه به شاخص فوق در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» ارزیابی شده با این حال، ۷۴ درصد از آنان معتقدند، از فرصت‌های تربیتی شایستگی‌های محور در روش‌های تربیتی در برنامه‌های مرتبط با اخلاق، استفاده نمی‌شود. در این میان، درس پیام‌های آسمان با ۱۴ درصد، کمترین مقدار را از نظر دبیران، به‌خود اختصاص داده‌است.

تحلیل داده‌ها درباره شاخص «استفاده از روش‌های مشارکتی در تربیت» نیز نشان داد که ۲۶ درصد از دبیران درس پیام‌های آسمان، ۳۳ درصد از دبیران درس مطالعات اجتماعی و ۴۱ درصد از دبیران درس فارسی، توجه به شاخص مذکور را در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» ارزیابی کرده‌اند. بررسی نظرات درباره «بکارگیری شیوه‌های فعال در تربیت» نشان داد که به‌طور میانگین ۳۵ درصد از دبیران منتخب، درباره توجه به مهارت‌های فراشناخت نظیر تفکر انتقادی و حل مساله در تربیت اخلاقی متریبان را در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» از نظر بقیه، این میزان در حد متوسط و پایین می‌باشد. در این میان، از نظر دبیران، درس پیام‌های آسمان صرفاً با ۷ درصد، از کمترین میزان برخوردار بوده‌است. تحلیل داده‌های مربوط به «استفاده از روش‌های عملی» در تربیت اخلاقی حاکمی است از نظر دبیران، درس مطالعات اجتماعی با ۲۶ درصد، پیام‌های آسمان با ۳۴ درصد و مطالعات اجتماعی با ۴۷ درصد در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» به روش‌های عملی در فرایند یاددهی-یادگیری توجه می‌شود. جدول (۳) داده‌های حاصل از بررسی نظرات دبیران درباره شاخص‌های مرتبط با روش‌های یاددهی-یادگیری (تربیتی) را در برنامه‌های دوره به تفکیک کتاب‌های درسی نشان می‌دهد:

جدول ۳: نظر دبیران درباره وضعیت موجود روش‌های تربیتی در برنامه درسی دوره متوسطه اول

شاخص	ماده درسی		پیام‌های آسمان				مطالعات اجتماعی				فارسی	
	زیاد	کمتر	زیاد	کمتر	زیاد	کمتر	زیاد	کمتر	زیاد	کمتر	زیاد	کمتر
توجه به خلاقیت در استفاده از روش‌های تربیتی	۱۳	۴۰	۲۷	۲۰	۲۰	۱۳	۲۰	۴۷	۱۸	۲۴	۶	۵۳
همانگی روش‌ها با تجارب و آموخته‌های قبلی دانش‌آموزان	۷	۲۷	۲۷	۴۰	۱۳	۲۷	۱۳	۴۶	۲۴	۲۴	۱۲	۴۱
توجه به ایجاد مهارت فرآیند یادگیری در راهبردهای انتخابی	۱۳	۲۰	۲۷	۴۰	۱۳	۲۷	۲۰	۲۷	۳۵	۳۵	۶	۲۴
تناسب روش‌های پیشنهادی با اصول حاکم بر برنامه درسی تربیت اخلاقی	۲۷	۲۰	۳۳	۲۰	۲۰	۳۳	۱۳	۳۳	۲۴	۲۹	۱۲	۳۶
تناسب روش‌های پیشنهادی با اهداف پیش‌بینی شده برای پایه محتوا	۲۷	۲۰	۱۳	۴۰	۳۳	۳۳	۱۳	۲۰	۶	۱۲	۲۹	۵۳
تناسب روش‌های پیشنهادی با علایق، نیازها و ویژگی‌های متربیان	۱۳	۷	۲۷	۵۳	۳۳	۲۷	۴۰	-	۲۹	۲۴	۳۵	۱۲
تناسب روش‌های پیشنهادی با فرصت‌های تربیتی شایستگی‌های محور	۷	۷	۶۷	۲۰	۷	۲۷	۴۰	۲۷	۶	۲۴	۳۵	۳۶
استفاده از روش‌های مشارکتی در تربیت	۱۳	۱۳	۵۳	۲۰	۱۳	۲۰	۲۷	۴۰	۱۲	۲۹	۱۲	۴۱
بکارگیری شیوه‌های فعال تربیتی (حل مسأله و تفکر نقیضی و...)	۰	۷	۰	۴۰	۵۳	۰	۱۳	۱۳	۲۴	۱۲	۱۸	۴۲
استفاده از روش‌های عملی اخلاق در فرایند تربیت	۷	۲۷	۱۳	۵۴	۱۳	۱۳	۱۳	۲۰	۳۵	۱۲	۱۸	۳۵

نتایج بررسی سؤال چهارم پژوهش

نتایج بررسی نظرات دبیران دروس منتخب درباره وضعیت موجود شیوه‌های ارزشیابی از تربیت اخلاقی در برنامه‌درسی دوره نشان داد که از نظر ۶۲ درصد از دبیران، در شیوه‌های ارزشیابی از محتوای اخلاقی کتاب‌های درسی دوره، به رویکرد شایستگی‌محور توصیه‌شده در برنامه‌درسی ملی در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» توجه می‌شود. با این حال، میزان توجه به این شاخص در کتاب‌های مختلف پایه‌ها متفاوت است. به نحوی که از نظر ۱۴ درصد از دبیران درس پیام‌های آسمان، ۳۴ درصد از دبیران درس مطالعات اجتماعی و ۴۱ درصد از دبیران درس فارسی توجه به شاخص یادشده در این برنامه درسی در حد «خیلی زیاد» و «زیاد»، و بقیه نظر دهندگان، توجه به شاخص یادشده را در حد «متوسط و پایین‌تر» ارزیابی نموده‌اند. تحلیل داده‌های مربوط به «میزان توجه به ارزشیابی تکوینی» نیز نشان داد که ۵۸ درصد از پاسخ‌دهندگان معتقدند، به‌طور میانگین در فرایند ارزشیابی از کتاب‌های درسی دوره، به ارزشیابی تکوینی در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» توجه و ۴۲ درصد از آنان، توجه به شاخص مذکور را در فرایند تربیت اخلاقی دوره «متوسط و پایین» ارزیابی کرده‌اند. این میزان از نظر دبیران درس پیام‌های آسمان با ۷۳ درصد بیشتر از بقیه و در مورد فارسی با ۴۰ درصد، کمترین میزان ارزیابی شده‌است.

تحلیل داده‌های حاصل از بررسی شاخص «روش‌های مورد تأکید راهنمای برنامه‌درسی» نیز نشان داد که از نظر ۴۷ درصد از دبیران پیام‌های آسمان، ۶۰ درصد از دبیران مطالعات اجتماعی و ۳۶ درصد از دبیران فارسی در روش‌های تربیتی مورد استفاده به شاخص یادشده در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» توجه و بقیه، آن را نامناسب ارزیابی کرده‌اند. همچنین بررسی داده‌ها درباره شاخص «توجه به خلاقیت» در روش‌ها نشان داد که ۶۰ درصد از دبیران دروس پیام‌های آسمان و مطالعات اجتماعی و ۳۶ درصد از دبیران فارسی توجه به شاخص یادشده را در حد «خیلی

زیاد» و «زیاد» و بقیه نظر دهندگان، آن را در حد «متوسط و پایین‌تر» ارزیابی کرده‌اند. تحلیل داده‌ها درباره «توجه به خودارزیابی در فرایند تربیت اخلاقی» نیز نشان داد که، به‌طور میانگین از نظر ۳۷ درصد از پاسخ دهندگان، در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» به خودارزیابی را در ارزشیابی توجه می‌شود. در این میان درس پیام‌های آسمان با ۲۶ درصد از بدترین و مطالعات اجتماعی با ۴۷ درصد از بهترین وضعیت برخوردار است. همچنین، ۲۶ درصد از نظر دهندگان، معتقدند در ارزشیابی از محتوای اخلاقی کتاب‌های درسی فارسی دوره، در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» بر ارائه بازخورد از نتایج ارزشیابی توجه و ۷۴ درصد از دبیران میزان توجه به شاخص مذکور را در سطح «متوسط و پایین» ارزیابی نموده‌اند. بررسی داده‌های مربوط به شاخص «میزان توجه به فناوری‌های نوین» در ارزشیابی بیانگر آن است که به‌طور میانگین به عقیده ۲۶ درصد از دبیران، در ارزشیابی از محتوای اخلاقی کتاب‌های درسی دوره، به فناوری‌های نوین توجه مناسب و از نظر ۷۴ درصد آنان، نسبت به این موضوع کم‌توجهی می‌شود. درباره «تناسب روش‌های ارزشیابی با شأن و کرامت فراگیران» نیز بررسی نظر دبیران نشان داد که به نظر ۵۰ درصد از دبیران، در فرایند ارزشیابی به شأن و کرامت فراگیران بنحو مناسبی توجه می‌گردد. در این میان، از نظر دبیران، مطالعات اجتماعی با ۷۳ درصد و پیام‌های آسمان با ۲۰ درصد از بهترین و بدترین وضعیت برخوردارند. بررسی داده‌ها درباره شاخص «تناسب روش‌های ارزشیابی با ماهیت محتوا و روش‌های تدریس» حاکیست که به‌طور میانگین ۵۱ درصد از دبیران، توجه به شاخص یادشده را در حد «خیلی زیاد» و «زیاد» و ۴۹ درصد بقیه این میزان را ضعیف ارزیابی کرده‌اند. در این خصوص، مطالعات اجتماعی با ۸۰ درصد بهترین وضعیت و پیام‌های آسمان با ۳۳ درصد از بدترین وضعیت برخوردار است. (جدول ۴)

جدول ۴: نظر دبیران درباره وضعیت موجود روش‌های ارزشیابی در کتاب‌های منتخب دوره متوسطه اول

ماده درسی	پیام‌های آسمان				مطالعات اجتماعی				فارسی			
	بسیار کم	کم	زیاد	بسیار زیاد	بسیار کم	کم	زیاد	بسیار زیاد	بسیار کم	کم	زیاد	بسیار زیاد
شاخص												
میزان توجه به رویکرد شایستگی محور در ارزشیابی	۷	۷	۱۳	۷	۲۷	۲۰	۴۶	۱۲	۲۹	۶	۵۳	
میزان تأکید بر بکارگیری ارزشیابی تکوینی در فرایند تربیت	۷	۶۶	۲۰	۷	۳۳	۲۷	۲۰	۲۰	۱۷	۱۸	۴۲	
تناسب روش‌های ارزشیابی با شیوه‌های پیشه‌های یاد و لغتهای برنامه‌درسی	۲۷	۲۰	۲۶	۲۷	۳۷	۲۳	۲۷	۲۶	۱۲	۲۴	۴۰	
میزان تأکید بر خلاقیت در انتخاب و استفاده از شیوه‌های ارزشیابی	۰	۷	۶۰	۳۳	۲۷	۳۳	۲۷	۱۳	۲۷	۱۸	۰	۶۴
میزان تأکید بر روش خودارزیابی	۱۳	۱۳	۴۰	۳۴	۴۶	۱۳	۲۷	۱۴	۱۲	۲۹	۳۱	
میزان توجه به ایجاد موقعیت تربیتی تازه در ارزشیابی	۲۷	۱۳	۲۷	۳۳	۲۰	۲۷	۲۰	۳۳	۲۹	۲۴	۱۷	۳۰
میزان تأکید بر لایه بل‌خورده از نتایج ارزشیابی	۱۳	۲۷	۲۰	۲۷	۴۰	۲۰	۲۷	۲۷	۲۷	۱۸	۳۳	۱۲
میزان توجه به فناوری‌های نوین در شیوه‌های ارزشیابی	۷	۱۳	۶۰	۲۰	۲۰	۷	۲۷	۴۰	۲۶	۱۸	۳۵	۴۱
فرآیند تناسب روش‌های ارزشیابی با شأن و کرامت	۷	۱۳	۲۰	۶۰	۴۰	۶۰	۲۰	۱۳	۱۲	۱۸	۲۹	
تناسب روش‌های ارزشیابی با مأمیت محتوا و راهبردهای تدریس	۱۳	۲۰	۴۰	۲۷	۴۷	۳۳	۲۰	۲۴	۱۸	۳۵	۲۳	

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی وضعیت موجود تربیت اخلاقی در دوره متوسطه اول از منظر توجه به شایستگی‌های اخلاقی موردنظر اسناد تحول بنیادین آموزش و پرورش انجام گردید. تحلیل داده‌های حاصل از بررسی عنصر اهداف، در کتاب‌های دوره از توجه به برخی از اهداف و کم‌توجهی یا بی‌توجهی نسبت به برخی دیگر حکایت دارد. بطوری‌که از ۲۰ هدف اخلاقی موردنظر در کتاب پیام‌های آسمان دوره، به ترتیب به ۱۵، ۱۱ و ۱۲ هدف توجه و نسبت به سایر اهداف، بی‌توجهی شده‌است. این یافته‌ها با نتایج پژوهش تقوی‌نژاد (۶) و طباطبایی و قاسم‌نژاد همخوانی دارد.

بررسی کلی اهداف موردنظر در کتاب مطالعات اجتماعی دوره، نشان از توجه به «۳» هدف در هر سه پایه بی‌توجهی به «۲» هدف حکایت دارد. همچنین بررسی داده‌ها در کتاب فارسی دوره بیانگر توجه به ۱۱ هدف در کتب در پایه‌های هفتم و هشتم و نهم حکایت دارد. بطوری‌که از میان اهداف اخلاقی موردنظر، به «راست‌گویی، امانت‌داری و رازداری»، «ساده زیستی و اخلاص»، «وفای به عهد»، «تلاش برای جلب رضای الهی»، «ارزشمند دانستن علم، عالم و علم‌آموزی»، «تلاش برای استقلال، حفظ وحدت ملی» و «کمک به دیگران و تلاش در رفع ضعف‌های آنان»، در هر سه پایه توجه، اما به «شجاعت، عفت و پاکدامنی»، «رعایت نظم، قانون، حقوق و مسئولیت‌پذیری» و «استیکارستیزی و دفاع از محرومان و مستضعفان» در هیچ‌یک از پایه‌ها توجه نشده‌است.

از نظر توزیع فراوانی اهداف اخلاقی در کتاب‌ها، پیام‌های آسمان، به دلیل وجود ارتباط وثیق بین اخلاق و دین، از بهترین وضعیت در بین کتب بررسی‌شده دوره، برخوردار است. این نتایج به نوعی با یافته‌های پژوهش تقوی‌نژاد (۶)،

افکاری (۸)، شجاعی‌فرد (۷) همخوانی دارد. همچنین، بررسی تناسب اهداف اخلاقی کتاب‌ها با مأموریت برنامه‌درسی موردنظر نیز از عدم تناسب اهداف اخلاقی پرداخته‌شده در برخی کتاب‌ها با فلسفه تدوین آن‌ها حکایت دارد. این امر، بیانگر انجام اصلاحات سطحی در راهنمای برخی از برنامه‌های درسی، بدون تصویب آن در مرجع رسمی (شورای عالی آموزش و پرورش) است که موجب شکاف بین اهداف برنامه‌های درسی با اهداف موردنظر در اسناد تحولی شده‌است.

بررسی کلی نتایج حاصل از تحلیل محتوای کتاب‌های دوره نیز نشان داد که در مجموع ۱۲۳ مرتبه به مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر در محتوای کتاب‌های منتخب اشاره شده‌است. بررسی داده‌های مربوط به کتاب پیام‌های آسمانی دوره، بیانگر توجه ویژه به برخی از مؤلفه‌ها و کم‌توجهی یا بی‌توجهی نسبت به برخی دیگر می‌باشد. چنان‌که، نسبت به «حفظ محیط زیست و پدیده‌های طبیعی» و «استیکارستیزی» و «حفظ وحدت ملی»، با وجود اهمیت فراوان، به‌رستی توجه نشده‌است. همچنین بررسی محتوای کتاب مطالعات اجتماعی دوره نشان داد که از ۱۳۷ فراوانی مربوط به مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر، «توجه به محیط زیست و حفظ پدیده‌های خلقت»، «وفای به عهد»، «عدالت و انصاف» دارای بیشترین فراوانی است و مؤلفه‌های «وقت‌شناسی»، «کسب روزی حلال»، «استیکارستیزی»، «تقوا و خویش‌تنداری» از مؤلفه‌هایی است که در هر سه پایه مورد غفلت واقع شده‌اند.

بررسی کلی یافته‌ها نشان داد که از مجموع ۳۶۸ فراوانی مربوط به مؤلفه‌های اخلاقی موردنظر سند تحول، ۱۲۱ مرتبه به پیام‌های آسمان، ۱۳۷ مرتبه به کتاب‌های مطالعات اجتماعی و ۱۲۷ مرتبه به کتاب فارسی مربوط است. این موضوع نشان می‌دهد، با وجود آن‌که پیام‌های آسمان به‌عنوان برنامه‌درسی تخصصی جهت طرح مضامین اخلاقی

دوره‌های مختلف مطرح می‌شود، اما توزیع مؤلفه‌های اخلاقی در محتوای مطالعات اجتماعی دوره، از کتاب یادشده بیشتر است. همچنین، مؤلفه‌های «حفظ محیط زیست و پدیده‌های طبیعی» و «استکبارستیزی» و «حفظ وحدت ملی»، با وجود اهمیت فراوان، در هیچ‌یک از پایه‌ها توجه نشده و نسبت به تناسب حجم محتوا با زمان آموزش و ارتباط عمودی و افقی بین مضامین اخلاقی ارائه‌شده در کتاب‌های دوره کم‌توجهی شده‌است این یافته‌ها با نتایج پژوهش تقوی-نژاد (۶) همسویی دارد.

بررسی نظرات دبیران درباره شاخص‌های مرتبط با روش‌های یاددهی-یادگیری (تربیتی) در برنامه‌درسی دوره متوسطه اول نشان داد که راهبردهای مورد استفاده در محتوا به دلیل عدم برخورداری از خلاقیت، تناسب پایین با تجارب قبلی متریبیان و کم‌توجهی به ایجاد مهارت فراشناخت در متریبیان، غفلت از تربیت یکپارچه هویت متریبیان و کم‌توجهی به روش‌های یادگیری گروهی نیازمند تجدینظر اساسی است. با عنایت به این‌که بسیاری از معلمان از رویکرد سنتز تحول درباره تربیت اخلاقی، اهداف ساحت اخلاقی و حوزه‌های تربیت و یادگیری مرتبط با اخلاق، دانش لازم را ندارند، فاقد نگرش همسو در این خصوص هستند. لذا به دلیل اهمیت راهبردهای تربیتی در ایجاد شایستگی‌های اخلاقی و تربیت یکپارچه هویت اخلاقی متریبیان، برگزاری دوره‌های توانمندسازی برای معلمان کتاب‌های درسی با هدف به‌کارگیری روش‌ها و راهبردهای همسو با برنامه‌درسی ملی نوعی تغییر نگرش در دبیران ضروری است. تحلیل نظرات دبیران درباره تناسب روش‌های ارزشیابی با شاخص‌های موردنظر از کم‌توجهی به رویکرد شایستگی‌محوری در ارزشیابی و توجه ضعیف به ارزشیابی تکوینی در برنامه‌درسی دوره است. تحلیل نظرات درباره شاخص‌های «میزان توجه به فناوری‌های نوین در ارزشیابی» و «توجه به خودارزیابی در فرایند تربیت اخلاقی» و «ارائه بازخورد از نتایج ارزشیابی»، «تناسب روش‌های ارزشیابی با شأن و کرامت فراگیران» و «توجه به شأن و کرامت فراگیران» از توجه ناکافی در استفاده از روش‌های ارزشیابی و نامتناسب بودن روش‌های مورد استفاده در ارزشیابی با ماهیت محتوا و راهبردهای تدریس حکایت دارد. از این‌رو، ماهیت ارزشیابی از دانش، مهارت و نگرش اخلاقی متریبیان که در اسناد تحولی از آن‌ها به‌عنوان شایستگی‌های ویژه اخلاقی نام برده شده‌است، مستلزم اتخاذ روش‌های ویژه‌ای است. بطوریکه روش‌های توصیه‌شده در راهنمای تدریس کتاب‌های درسی و روش‌های مورد استفاده دبیران برای ارزشیابی از شایستگی‌های اخلاقی متریبیان، از توجه ضعیف کتاب‌های درسی دوره به موضوع یادشده حکایت دارد.

وضعیت مطلوب که براساس مبانی نظری و پیشینه پژوهش‌های مرتبط، مبانی و اصول تربیت اخلاقی، اهداف

ساحت اخلاقی تحول بنیادین، قابل ترسیم است، وضعیتی است که در اسناد تحولی، «مطلوب» قلمداد شده‌است. در چنین وضعیتی، اهداف در الگوی یادشده، به‌عنوان عنصری برای کسب شایستگی‌های اخلاقی موردنظر سند تحول و بستری برای شناخت و کنش اخلاقی است که به‌نوبه خود، در حرکت تعالی‌جویانه آدمی به‌سوی خداوند معنادار خواهد شد. منظور از شایستگی اخلاقی، مجموعه‌ای از صفات، توانمندی‌ها و مهارت‌های فردی و جمعی ناظر به جنبه اخلاقی هویت است که متریبیان در جهت درک موقعیت خود و دیگران و بهبود مستمر آن براساس نظام معیار اسلامی، در کنار عناصر چهارگانه تعقل، ایمان، علم و عمل «کسب» می‌کنند. در وضعیت مطلوب، هدف‌گذاری براساس الگوی هدف‌گذاری برنامه‌درسی ملی است، بنحوی که اخلاق در مرکز ثقل این الگو و همسو با عناصر دیگر در ارتباط با عرصه‌های چهارگانه قرار می‌گیرد. محتوا در این وضعیت، مجموعه‌ای منسجم و هماهنگ از فرصت‌ها و تجربیات یادگیری مبتنی بر ارزش‌های فرهنگی و تربیتی و سازوار با آموزه‌های دینی و قرآنی است که زمینه شکوفایی فطرت الهی، رشد عقلی و فعلیت یافتن عناصر و عرصه‌ها را به‌صورت پیوسته فراهم می‌آورد. به استناد جهت‌گیری کلی سازماندهی محتوا در برنامه‌درسی ملی، سازماندهی محتوای اخلاقی به‌صورت مجزا اما هماهنگ با درس مرتبط ارائه می‌شود که در آن به صلاحیت‌های اخلاقی در حوزه‌های دانش، نگرش و مهارت توجه شده‌است. روش‌های یاددهی-یادگیری به‌عنوان عنصری است که رویکرد معلم را در دستیابی به اهداف تربیتی نشان می‌دهد. استفاده از روش‌های تدریس عملی، توجه به مشارکت مؤثر متریبیان در فرایند تربیت اخلاقی، استفاده از راهبرد حل مسئله جهت تسهیل دستیابی متریبیان به شایستگی‌های موردنظر سند تحول بنیادین، تأکید بر «محببت» به‌عنوان مؤثرترین روش تربیتی، تقدم پیشگیری بر درمان در فرایند تربیت اخلاقی، از ملاحظات است که مربی را در استفاده بجا و مناسب از روش‌های موردنظر یاری می‌کند. به‌کارگیری روش‌های متنوع ایجاد، اصلاحی و اقتضایی در تربیت اخلاقی نظیر تذکر، امر به معروف و نهی از منکر، انذار و تیشیر، مراقبه و محاسبه نفس، ایجاد فرصت تأمل با خود، حل مساله، روش ایفای نقش، روش الگویی، یادگیری مشارکتی، کاوشگری، تحلیل مشاهدات، روش پروژه، استدلال منطقی و تحلیل ارزش‌ها برای زمینه‌سازی و ایجاد ظرفیت تربیت اخلاقی در متریبیان مورد تأکید است.

منظور از ارزشیابی در اسناد تحولی، تعیین سطح شایستگی‌های اخلاقی در «رفتار» متریبیان، با تأکید بر خویش‌تن‌داری و خودارزیابی و استفاده از روش‌های کیفی به‌جای کمی می‌باشد. جهت اطمینان از شایستگی‌های اخلاقی متریبیان، بر «ارزشیابی مستمر» به‌عنوان رویکردی از

7. Shujai Fard, Mohammad. (2012). Investigating the amount of attention paid to the components of moral education in Persian literature books of the first secondary school. Master's thesis, Islamic Azad University, Maroodasht Branch, Faculty of Educational Sciences and Psychology.
8. Afkari, Fereshte (2013). Criticism of the approaches of moral education in the elementary school in the textbooks "Let's read and write", Quran, heavenly gifts, social education and planning model design. Doctoral thesis of Allameh Tabatabai University, Faculty of Educational Sciences and Psychology, p.3.
9. Hasani, Mohammad. (2015) Examining the moral education approach of the formal and public education system of primary school. *Tarbiat Islamic bi-quarterly*, 25-51, year 11, number 2, p. 12.
10. Abbasi, Zakia (2016). Designing a model of moral education curriculum in higher education based on the moral teachings of the Holy Quran based on the interpretation of al-Mizan, doctoral thesis of Allameh Tabatabai University, Faculty of Educational Sciences and Psychology.
11. Sadegh-zadeh Alireza, Hasani, Mohammad, Keshavarz, Susan, Ahmadi, Amina (2013), report of the synthesis of theoretical studies, theoretical basis of strategic developments in the country's education system.
12. Marzooqi, Rahmat Elah (2013), *The Nature of Education Foundation, An Approach to Islamic Education*, Tehran, Avai Noor Publications, p. 23.
13. Curriculum Research and Planning Organization/A, Curriculum Planning and Production Secretariat (2012). *Curriculum of the Islamic Republic of Iran*. Tehran, p.3.
14. Maleki, Hassan (2012), *Preliminaries of lesson planning*, Tehran, Samit Publications, p. 127.

ارزشیابی که در آن، به تفاوت‌های فردی و قابلیت رشد متربیان توجه می‌شود در کنار ارزشیابی پایانی، مشاهده عکس‌العمل متربیان درباره رفتارهای اخلاقی دیگران، تکمیل «سیاهه رفتار» اخلاقی، تکمیل فرم‌های نگرش‌سنج، سنجش نگرش متربیان درباره اسوه‌های اخلاقی، نظرخواهی درباره فضیلت‌ها از دیگر روش‌هایی است که برای ارزشیابی از رفتار اخلاقی متربیان توصیه می‌شود.

References

1. Hasani, Mohammad, Vojdani, Fatemeh (2016). Qualitative content analysis of elementary school social studies books from the perspective of moral education, *scientific-research journal of Islamic education*, number 25, fall and winter 2016, p. 30.
2. Higher Council of Education/A (2013), document on the fundamental transformation of education, p.5.
3. Parhehi, Hamidreza and Ahmadi Abedi, (2012). Content analysis of elementary school textbooks according to the motivation of the structure of progress, educational innovations, second year, number 5, pp. 29-54.
4. Debayi Saber, Mohsen., Jafari Thani, Hossein and Aiti, Mohsen (2009). The level of involvement of the Persian curriculum of the primary period (third and fourth grade) with literacy skills based on Perls' international study. *Quarterly Journal of Educational Innovations*, 9th year, No. 36
5. Afzalkhani, Maryam (1401), analysis of the content of books on thinking and lifestyle of the first secondary school from the perspective of moral education, two-quarterly journal of thinking and children, year 13, number 1, spring and summer 1401, pp. 115-93, Research Institute of Human Sciences and Cultural Studies.
6. Tagvi-Najad (2013). Master's thesis, Islamic Azad University, Maroodasht Branch, Faculty of Educational Sciences and Psychology